

ISSN 0027-8084
УДК 808.61./.62

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

НАШ ЈЕЗИК

XLI/1-2

БЕОГРАД
2010

Digitized by Google

МЕСТО ЕНКЛИТИКЕ У РЕЧЕНИЦИ*

Уводне напомене

Иако о месту енклитика у реченици постоји обимна литература, то је и даље једно од актуелних питања српске нормативне граматике и говорне културе, о којем се понекад износе и различита мишљења. С обзиром на то и с обзиром на високу учесталост употребе енклитика, постоји потреба да се о томе донесе нормативна препорука.

Енклитике су ненаглашене речи које се у акценатском погледу на-слањају на речи које им претходе. Место енклитике у реченици је релативно слободно. Једино место на којем се енклитика у српском језику не појављује јесте прво место у реченици (уз неке изузетке, в. даље). Употреба енклитике на другим местима у реченици одређена је различитим условима.

Већина енклитика (осим енклитика *бих*, *би* итд. и енклитике *ли*) представља варијанте пуних и наглашених облика одговарајућих заменичких и глаголских речи (нпр. *јесам/сам*, *мене/ме*, *шeбе/ше*, *себе/се*, *њему/му* итд.). Избор између пуног или енклитичког облика није слободан. У принципу пуни облици се употребљавају када су комуникативно наглашени, уп. *Он ићи маше са Он теби маше*, или *Она се чешља са Она чешља себе*, а не *сесџру*.

У српском језику постоје: 1. заменичке енклитике (ненаглашени облици личних заменица) и 2. глаголске енклитике (ненаглашени облици помоћних глагола). Поред тога, у енклитике спада и 3. упитна речца *ли*, нпр. *знаш ли?*

У заменичке енклитике спадају облици за генитив односно акузатив личних заменица: *ме*, *ше*, *џа*, *њ*, *је*, *ју*, *нас*, *вас*, *их*, и облици за датив личних заменица: *ми*, *ићи*, *му*, *јој*, *нам*, *вам*, *им*. Енклитика је и ненаглашена повратна заменица *се*.

Заменичке енклитике се не употребљавају с предлозима, осим енклитике *њ*, која је данас архаична, нпр. *Брзо су на њ заборавили* и *нису џа више помињали*.

---

* Напомена Уређивачког одбора. У часопису *Наш језик* први пут се објављује једна од одлука Одбора за стандардизацију српског језика. Коначну верзију ове одлуке, у складу и са напоменама чланова Одбора, написао је проф. др Предраг Пипер, дописни члан САНУ. Одлука је прихваћена на седници Комисије за синтаксу. Овом одлуком се дају препоруке за поједине случајеве употребе енклитике у реченици. Одбор је овакве препоруке именовао као *одлуке*, јер: „Одбор доноси одлуке које се упућују оснивачима и јавности у виду ставова или закључака, односно мишљења или препорука“ (чл. 3 Пословника). Према чл. 5 Пословника одлуке објављују Матица српска и Институт за српски језик САНУ у својим публикацијама. Пошто часопис Матице српске *Језик данас* привремено не излази, то ће *Наш језик* убудуће објављивати овакве препоруке и друге документе Одбора.

У глаголске енклитике спадају: краћи облици презента глагола *бићи*: *сам, си, је, смо, сће, су*, нпр. *Ја сам добро, Ти си добро* и сл.; краћи облици презента глагола *хити*: *ћу, ћеш, ће, ћемо, ћете, ће*, најчешће у функцији саставног дела сложеног облика будућег времена, нпр. *Ја ћу оћити*, облици аориста глагола *бићи* у саставу потенцијала: *бих, би, бисмо, бисте*, нпр. *Ја бих оћихао*.

Одлука

Место енклитике у српском језику одређено је следећим правилима:

1. Енклитика се не употребљава на првом месту у самосталној реченици јер се акценатски и смисаоно везује за претходну наглашену реч или израз. Изузетак су енклитика *је* и енклитика *би* у споју са упитном речцом *ли*, које долазе на прво место у упитној реченици, нпр. *Је ли он дошао? Би ли он дошао* (обичније: *Да ли би он дошао?*).

2. Енклитика у начелу долази на друго место у реченици, после прве наглашене речи, односно после прве синтагме, уп. *Професор је добар човек, Наш професор је добар човек*, али не **Професор добар је човек, *Наш професор добар је човек*.

После трочлане или дуже синтагме на почетку реченице место енклитике није после прве речи у реченици него после прве синтагме у реченици, нпр. *Професор увода у филозофију је добар човек, Ојросијити икакву ненамерну жрешку је врло лако*.

Што је синтагма на почетку реченице дужа и што је израженија пауза после такве синтагме, већа је могућност да се енклитика неће налазити ни непосредно после ње него после прве следеће наглашене речи, нпр. *Професор увода у лингвистичку добар је човек, Ојросијити икакву ненамерну жрешку врло је лако*.

Ипак, енклитика се може и уметнути у прву синтагму у реченици тако да дође после прве речи у тој синтагми, и то:

- после придева у именичкој синтагми, нпр. поред *Добра роба се брзо ирода* правилно је и *Добра се роба брзо ирода*; поред *Добра књиџа је леј йоклон* правилно је и *Добра је књиџа леј йоклон*; поред *Добри људи ми увек йомоћну* правилно је и *Добри ми људи увек йомоћну*;

- после придевских заменица, нпр. поред *Тај йредлоџ нам не одговара* правилно је и *Тај нам йредлоџ не одговара*; поред *Сваки ће ученик морати да има најмање четйри оцене у йолуџодишйу* правилно је и *Сваки ученик ће морати да има најмање четйри оцене у йолуџодишйу*;

- после прилога, нпр. поред *Врло храбро су йо урадили* правилно је *Врло су храбро йо урадили*; поред *Тамо у мраку се није нишйа видело* правилно је и *Тамо се у мраку није нишйа видело*;

- после речци *само* и *једино*, нпр. поред *Само из Ниша се није нико йријавио*, *Једино из Ниша се није нико йријавио* правилно је и *Само се из Ниша није нико йријавио*, *Једино се из Ниша није нико йријавио*.

3. Ако у реченици постоји односна заменица, упитна заменица или друга упитна реч, енклитика увек долази непосредно после ње, нпр. *Чишја*

роман који је написао један млади писац; Писао се ко ће под овим условима желећи да учествује? Хоће да зна зашто би требало да дође.

4. Енклитика не може доћи после паузе (нарочито оне која је у писању означена запетом, цртом или заградом), нпр. правилно је *Ова влада, драги мој, свакоме је омогућила пристојан живот*, а није правилно **Ова влада, драги мој, је свакоме омогућила пристојан живот*. Такође је правилно **Увоз луксузне робе – али и неких сировина – своди се на минимум*, а није правилно **Увоз луксузне робе – али и неких сировина – се своди на минимум*.

5. Енклитика која се налази после глагола мора се налазити не посредно после глагола (са изузетком енклитика у пару или у низу, чији редослед подлеже посебним правилима, в. т. 7). Уп. правилно *Шаље га оцу* и неправилно **Шаље оцу га*.

6. Енклитика долази непосредно после зависних и напоредних везника, нпр. *Кажу да га жељно очекују; Сушра нећу доћи на сасијанак, јер ћу бити на путу; Расписан је конкурс, али се нико није јавио; Он је уморан, па га не треба узнемиравати*. Изузетак у том погледу представљају везници *и*, *а* и *ни*, јер непосредно после њих не може бити употребљена енклитика (после везника *нији* може), нпр. *Они су оштрећени и љуће се* (било би неправилно: **Они су оштрећени и се љуће*); *Нема кајути, а треба му* (било би неправилно **Нема кајути, а му треба*); *Ни не љути се, ни не радује се* (било би неправилно *Ни не љути се, ни се не радује*), али *Нији се љути, нији се радује*.

Књишка реч *иак* употребљава се само иза енклитике или на њеном месту, уп. *Она је хтела да им помогне, он јој иак то није дозволио; Она хоће да им помогне, он иак то не дозвољава*.

7. Ако у оквиру исте просте реченице треба употребити две, три или четири енклитике, оне се групишу у енклитички пар или низ, тј. линеаризују се.

У српском језику енклитике се линеаризују следећим редом: (1) *ли*, (2) помоћни глаголи и презент глагола *бити* осим облика за треће лице једине: *бих, би, бисмо, бисте; ћу, ћеш, ће, ћемо, ћете; сам, си, – , смо, сите, су*; (3) датив личних заменица: *ми, ти, му, јој, нам, вам, им*; (4) акузатив или генитив личних заменица: *ме, те, га, је, нас, вас, их*; (5) повратна заменица или речца *се*; (6) треће лице једине презента глагола *бити*: *је*. Примери:

(1) *Мало ли је времена прошло? Може ли му га даћи? Може ли га се ослободити? Може ли се ући?*

(2) *Ко ли би то био? Ко ли ће му помоћи? Шта ли су учинили?*

(3) *Ко ли би му помогао? Ко ли ће му помоћи? Мало ли смо му пути помогли?*

(4) *Ко ли би ми те излечио? Ана би му га донела.*

(5) *Ко ли би нам се обрадио? Ана би му се насмејала; Она га се не боји.*

(6) *Он му га је донео.*

Према томе, енклитика *ли* долази испред осталих енклитика у енклитичком пару или низу, нпр. *Чујеш ли га? Где ли му је оставила новац?*

Глаголске енклитике, осим глаголског *је*, долазе испред заменичких енклитика, нпр. *Да је ти, видео бих га; Да ли сам их ја уознао?*

Глаголско *је* долази после заменичке енклитике ако у реченици постоји заменичка енклитика, нпр. *Чуо ме је; Ко ли нам је ђисао?*, што важи и за *се* у трећем лицу једнине перфекта повратног глагола, иза којег се не употребљава енклитика *је*, нпр. *Представа им се дојала.*

Међу заменичким енклитикама у пару или низу, датив долази пре генитива и пре акузатива, нпр. *Много нам их је дошло; Ко му га ђоклања?*

Облик женског рода једнине заменице трећег лица *је* у акузативу има допунску варијанту *ју*, која се употребљава само када јој непосредно следи глаголска енклитика *је*, нпр. *Он ју је ђоздравио.*

Енклитика у генитиву долази пре енклитике *се*, нпр. *Не желим ђо имање, давно сам га се одрекао.*

Енклитика у акузативу долази пре енклитике у генитиву, уп. *Лишили су их своје ђажње – Лишили су их је.*

Не постоји енклитички низ у којем је попуњено свих шест начелно могућих позиција. Енклитички низови обично имају два-три члана, ређе четири, нпр. *Реци да ли сте им се јавили; Ко ли му их је дао?*

*

Тамо где постоји могућност слободног избора у погледу места енклитике, онај ко говори или пише има право и на лични стил у избору места енклитике, али у оквиру варијаната које допушта нормативна граматика и у границама доброг стила.

Место енклитике у реченице зависи како од конкретне енклитике, тако и од структуре конкретне реченице у којој се енклитика употребљава, а и од функционалног стила у којем се та реченица употребљава. Због тога постоји више услова употребе енклитика у српском језику. Навођење свих могућих услова употребе енклитике чинило би одлуку Одбора у вези с тим сувише обимном и сложеном, због чега су овде дати само важнији услови употребе енклитика у српском језику. Нека ужа питања о употреби енклитика размотрена су у научној литератури или тек треба да буду проучена.